

פניני הפרשה

פנינים נפלאים לפרשת משפטים-ראש חודש

שנלקטו ע"י הרב אברהם פוליאם

ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם (כא א)

למה פרשה זו בא קודם לפרשת תרומה?

וביאר הבית הלוי שבא ללמדך כי בטרם שבא אדם לעשות צדקה ולהראות את נדיבות לבו צריך הוא לבדוק שלא יהא בממונו חשש גזל, שאם לא כן דין צדקה זו כדין לולב הגזול אשר נפסל משום מצוה הבאה בעבירה, והיא אינה מועלת לו, וזהו שאמר הכתוב "שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא", קודם משפט ואחר כך צדקה, ואף כאן תחילה משפטים ואחר כך תרומת המשכן, ודוקא בסדר זה.

ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי (כא ה)

כתוב במסכת קידושין (כב). אמר יאמר עד שיאמר וישנה.

מפני מה צריך העבד לומר ולשנות ורק לאחר מכן נידון ברציעה?

וביאר בעל ההפלאה במסכת קידושין (כב). אמר הקב"ה אוזן שמעיה קולי על הר סיני בשעה שאמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע, ועיקר טעם הרציעה הוא בשל חטאו של העבד, וכל עוד שלא שנה בחטא עדיין הקב"ה חפץ בו ובתשובתו, ושמה יחזור בו מן החטא, ולאחר ששנה באיוולתו השתרש בו החטא ולא יעשה עליו תשובה, וכמו שמצינו (קידושין כ) כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר ולפיכך נענש.

ומכה אביו ואמו מות יומת, וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת, ומקלל אביו ואמו מות יומת (פרק כ"א פסוקים ט"ז-י"ז)

למה שם את גונב איש ומכרו בין מכה אביו ואמו לבין מקלל אביו ואמו?

וביאר המשך חכמה שהיות ואיתא שהמוכר לקרובים פטור דבעינן דוקא שירחיקו ממשפחתו ולזה אמר קרא שאף אם הוא פחות ונבזה ורחוק מכל הרגש אחוה וחיי משפחתו עד כי הוא ממר ליולדתו ומכה את אביו ואמו וגם אותו אם ימכרהו מות יומת שהתורה הרחיקה קנין העבדות לגמרי מחברה האנושית. (מובא בספר דברך נצב בשמים)

אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה רק שבתו יתן ורפא ורפא (כא יט)

הקפיד הנצי"ב שלא להזמין לביתו רופא, וכאשר לא חש בטוב, היה ממתין במנוחה יומים עד שלוש ימים, והיה מבריא ומתחזק, פעם חלה, ולאחר מספר ימים שבהם מצבו רק הלך והחמיר, שדלו אותו קרוביו לפנות לבדיקה רפואית, נעתר הנצי"ב להם, והרופא הגיע לבדוקו, בסיומה של בדיקה הרצה הרופא את ממצאיו ורשם תרופה, אך יצא הרופא מן הבית, נטל הנצי"ב את הדף המרשם, ולתדהמת כולם קרע אותו לגזרים, פליאה עצומה נרשמה על פניהם של הנוכחים, והם לא העזו לשאול לשם מה הזמין הרב פורא אם אין הוא מבצע את הוראותיו? הבין הנצי"ב את הפתעתם, ופתח והסביר, הקב"ה אינו מחלה את האדם סתם, בכל פעם שנחלה אחד מאיברי, הייתי מפשפש במעשי באותו איבר, ושב בתשובה ומבריא, אולם הפעם לא זיהיתי את מקור הכאב ולא יכולתי לשוב בתשובה, וציפיתי לאבחנתו של רופא, וכעת יכול אני לחזור בתשובה, ואיני זקוק לתרופות.

וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקם נקם (כא כ)

כתוב ברמב"ם (פ"ב מהלכות רוצח הי"ד) דדוקא בשבט שבזה יש לו רשות להכותו, אבל בדבר אחר אינו בדין יום או יומים.

הרי התרו בו וקיבל התראה ואם כן איך יש לו רשות להמיתו?

וביאר בספר טעמא דקרא שאף על גב שקיבל ההתראה הוא חשב שכיון שהתורה נתנה לו רשות להכותו בשבט אין לו לחוש שמא ימות, וכיון שלפי שעה ודאי לא ימות לא חש למה שיהיה לאחר מעת לעת, ואף על פי שהתרו בו סבר שיכול לחיות.

וכי יצאו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון ענוש יענש כאשר ישית עליו בעל האשה ונתן בפללים (כא כב)

כתוב במכילתא מיעוט ולדות שנים, ומנין אפילו אחד תלמוד לומר הרה מכל מקום.

למה כתבה התורה ילדיה לשון רבים?

וביאר חזון אי"ש שהרי שומת דמי ולדות מבואר בגמרא שמין כמה רוצה אדם לקנות שפחה מעוברת, וכמה אינה מעוברת, והקונה שפחה מעוברת, לעולם לוקח בחשבון שאפשר שתלד גם כן תאומים, ואם כן אף אם באמת לא היתה מעוברת רק אחד מכל מקום צריך לשלם כהקונה שפחה שאפשר שתלד שתיים שהרי היתה שוה ספק זה, ולכך נקט לעולם דמי ולדות, אך צריך עיון אם הדין אמת דאפשר דבאמת רואין כמה ילדה ואחר כך וכן שמין.

אם כפר יושת עליו ונתן פדיו נפשו ככל אשר יושת עליו (כא ל)

למה כתוב אם כופר יושת עליו?

וביאר בספר טעמא דקרא דלכך כתוב בלשון אם, משום שיש שהשור בסקילה ואין חייב כופר, כמו נכנס לרשות המזיק כמבואר (בב"ק כג): ועיין בתוספתא בבא קמא (פ"ד ה"ו עוד אופנים) ולכך כתוב אם כופר יושת עליו, דהיינו אם הוא חייב כופר (מיהו צ"ע אם בכה"ג הבעלים חייבים מיתה ביד"ש ועי' כתובות ל"ז ב').

אם זרחה השקמש עליו דמים לו שלם ישלם אם אין לו ונמכר בגנבתו (כב ב)

למה הזכיר הכתוב בלשון נקבה "אם זרחה השמש" ולא כתב "אם זרח"?

וביאר רבינו בחיי שדרך כתוב להזכיר בלשון נקבה כשרוצה לדבר בזמן שהשמש מתפשטת בעולם ומתרחבת ברוחב חללו, וכן (שמאל ב י"ב) לעיני השמש הזאת, וכשהוא מתחיל לזרוח ורוצה לצאת ולהתנוצץ בזהרו נקרא בלשון זכר בלשון (בראשית ל"ב) זרח לו השמש, וכתוב (שם י"ט) השמש יצא על הארץ וכתוב (תהלים י"ט) ישיש כגבור לרוץ אורח ועל כן הזכיר כאן בלשון נקבה, יאמר שאם התפשטה השמש בעולם שהוא יודע שיתפס ולא יוכל להנצל מידם דמים לו למי שימיתנו. (מובא בספר דברך נצב בשמים)

מכשפה לא תחיה (כב יז)

מפני מה לא כתבה התורה מכשפה מות תומת, ובדרך חיובית וכפי שדרך התורה לכתוב?

וביאר הרשב"ם לפי שדרך נשים כשפניות לעשות מעשיהן בסתר, במחבואות ובמערות כמו שמצינו בשמונים נשים באשקלון שתלה שמעון בן שטח, ולכן הוא אומר לא תחיה, ולא תתיימש מלחקור אחריהן, ולא תיתן לחיות על ידי עצלות, אלא חקור אחריהן להורגן, וכלומר הביטוי לא תחיה כולל לא רק את מצות ההריגה כי אם גם את אזהרת הזירוז לתפיסתן והבאתן לדין.

אם ענה תענה אתו כי אם צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו (כב כב)

למה לגבי איסור עינוי יתום ואלמנה נאמר "אם צעק יצעק" ולהלן (פסוק כו) לגבי השבת העבוט ללווה נאמר "והיה כי יצעק", ועוד למה בפרשת לווה ומלווה מסיים הכתוב ואומר "ושמעתי כי חנון אני" ואילו כאן לא ציין זאת הכתוב, מה הבדל בין זה לזה?

וביאר בספר חשק שלמה שלגבי יתום ואלמנה מעונין אסור למסור דינו של המענה לשמים, משום שיש לו דין בארץ ויכול לתבעו בבית דין, ולכן אמרה התורה "אם צעק יצעק", ואין זה בטוח כי אכן יצעק, שהרי צעקה זו עלולה לפעול כנגדו, ואם אמנם יצעק לה' שניהם נענשים, ולא עוד אלא שממהרים להפרע מן הצועק תחילה, כמו שאמרנו בגמרא בבא קמא (צג), ולפיכך גם לא מסיים

הכתוב ואומר "ושמעתי כי חנון אני" כיון שהשמיעה במקרה זה היא לרעה, וכמו שמסיים הכתוב "וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב" וכתב בלשון רבים ללמדך ששניהם גם יחד נענשים. אולם בהשבת העבוט שהיא מצות עשה שמתן שכרה בצידה ואין בית דין של מטה מחוייב ומוזהר לכופ העובר עליה אז לבטח יצעק אל הקב"ה, כיון דלית דינא בארעא, ולפיכך נאמר אצלו והיה, שבוודאי כי יצעק אלי, והוסיף ואמר הכתוב ושמעתי, מכיון שבכגון זה השמיעה היא לטובה, ולכן מסיים הכתוב ואומר כי חנון אני.

אם כסף תלווה את עמי את העני עמך לא תהיה לו פנשה לא תשימוז עליו נשך (כב כד)
 כתוב ברש"י ד"ה "אם כסף תלוה את עמי" רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות חוץ מג' זה אחד מהן.

אם חובה היא זו מדוע אמרה התורה "אם" כאילו אין הדבר מוכרח?
 וביאר רבי מימון אבי הרמב"ם כי באמת אין מצוה זו מוכרחת כמו סוכה או תפילין וכדומה, שהרי אפשר ולא יבקש אדם הלואה ואז אין חובה ומצוה להלוות, והרי זה כאילו אמר הפסוק אם עמי יבקש ממך הלואה כסף תלוה אותו.

כי תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו וחדלת מעיבו לו עיזב תעזב עמו (כג ה)
 מהו "וחדלת מעזוב לו"?

וביאר בספר אמרי יעקב שמאחר שאמרו בגמרא שבחמור של אוהב לפריקה וחמור של שונא לטעינה חייבים לסייע לשונא בטעינת המשא ולא לאוהב בפריקתו, וכדי לכופ את יצרו היאך אתה יודע אם איש זה הוא בבחינת שונא לך שאתה מחוייב בשל כך לכופ את יצרך, אלא כיון שחדלת מעזוב לו, כלומר שאתה חש שלבך משיאך לחדול מלסייע בעדו, והנה זו היא ההוכחה שאתה שונאהו בלבך, ולפיכך "עזוב תעזוב עמו" מחוייב אתה לעזור דוקא לו בטעינה כדי לכופ את יצרך.

ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר, ויבכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך (כג יב-יג)

מה פשר סמיכות הענינים שמירת שבת של בן האמה והגר עם האיסור להזכיר שם האלילים?
 וביאר רבי בצלאל הכהן מוילנא שבמסכת יבמות (מח.) אמרו שכן אמתך הנזכר היינו ערל, שהרי הנימול כבר נלמד דינו מהכתוב "למען ינוח עבדך ואמתך" שבעשרת הדברות, ואף שאסרו להחזיק עבד ערל הרי כבר אמרו שעד י"ב חודש יכול להחזיקו ולהשפיע עליו למול, (או אפשר שהבטיחו לימול וחרז בו לדעת ר"ע), ובמסכת עבודה זרה (נז.) כתוב כי עבדים שנקנו מעכו"ם כל י"ב חודש ראשונים לא נשתקע שם עבודה זרה מפייהם, ועדיין הוא רגיל על לשונם ולכך עושים יין נסך, ומעכשיו מבואר כמין חומר, מאחר שנאמר "וינפש בן אמתך והגר", דהיינו עבד ערל שמוותר להחזיקו עד י"ב חודש, וזה הזמן אשר עדיין שם עכו"ם רגיל על לשונו ולכך כתוב "בכל אשר אמרתי אליכם תשמרו, ושם אלהים אחרים לא תזכירו" ועליך להזהר באופן מיוחד שלא תיגרר אחריו להזכיר שם עובדי כוכבים ומזלות.

ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך וחסרתו מחלה מקרבך (כג כה)
 למה בעבודת ה' הזכיר הכתוב לשון רבים "ועבדתם את ה' אלקיכם" ובאכילה ובשתיה הזכיר הכתוב לשון יחיד "וברך את לחמך ואת מימך"?

וביאר רבי יהונתן איבשיץ שעבודת ה' שהיא התפילה צריכה להיות בציבור, ומשום כך הוזכרה בלשון רבים, אבל באכילה ושתייה אשר הן פעולות גשמיות שורת הדין שיעשו ביחידות, ומשום כך הוזכרו בלשון יחיד.

ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (כד ז)

למה בפרשת יתרו (טי ח) נאמר "ויענו כל העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה" ואילו המילה "ונשמע" לא נאמר, לעומת זאת בפרשתנו נאמר "נעשה ונשמע" ואילו המילה "יחדיו" לא נאמר?

וביאר בספר פרדס יוסף שלא כל המצוות ניתנו לכל ישראל, ויש שניתנו לכהנים בלבד, ויש שניתנו לדרי ארץ ישראל, ויש מצוות שחיובו רק בזמן שבית המקדש קיים, ובכל זאת השייכות של כלל ישראל לתורה בשלימותה ובכללותה באה או מצד הערבות שישראל ערבים זה לזה או מצד לימוד התורה שבכך מתקיים ונשלמה פרים שפתינו, והנה בפרשת יתרו נאמר "יחדיו" הרי מצד הערבות קיבלו כולם את כל התורה כולה, ואילו כאן שאמרו נשמע על ידי הלימוד קיבלו כולם את כל התורה כולה.

שם:

למה בפרשו זו כתוב "נעשה ונשמע" ומשום כך זכו לכתרים ואילו בפרשת ואתחנן אמרו "ושמענו ועשינו" הקדימו שמיעה לעשייה?

וביאר החתם סופר שכאן דברו על דברי הקב"ה עצמו, ולכן כתוב "נעשה ונשמע", אבל בפרשת ואתחנן התכוונו לדברי משה מפי ה', אשר עליהם הסתפקו בלשון "ושמענו ועשינו", ונמצא שחסרום היה בזה שלא קיבלו על עצמם את התורה שבעל פה ואמנות חכמים באופן מוחלט כמו את התורה שבכתב, ולפי זה מובן לשם מה נזקקו לכפיית ההר כגיגית, כדי לאלצם לקבל גם את דברי החכמים בתורה שבעל פה, וזהו מה שאמרו שבימי אחשוורוש קיימו וקיבלו מחדש, דכיון שהכירו בגדלותו של מרדכי ממילא קיבלו מרצון את מה שנכפה עליהם בזמנו בהר סיני ואמנות חכמים.

ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה עד אשר נשוב אליכם והנה אהרן וחזיר עמכם מי בעל דברים יגש אליהם (יד)

כתוב ברש"י ד"ה "חור" בנה של מרים היה, ואביו כלב בן יפנה.

מה בא רש"י להשמיענו בפירוט ייחוסו של חור?

וביאר בספר אמרי שפר שנינו (סנהדרין ג.) שנים שדנו דיניהם דין, אך מכל מקום היה קשה לו לרש"י איך יכלו להיות בית דין, והרי אהרן וחור קרובים היו שהרי חור בנה של מרים היה, אמנם לדעת כמה פוסקים קירבה היא רק איסור דרבנן, ולפיכך מן התורה כשרים היו, אך עדיין קשה הא אמרו חז"ל (יומא כו.) לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא דאתי משבט לוי או מיששכר, לפיכך אם הולכים אחר יחס האם חור נחשב לשבט לוי, והרי הוא קרובו של אהרן, ואם הולכים אחר האב אין הוא משבט לוי, ואיך מורה הוראה, וזהו שפירש רש"י שאביו היה כלב, ונמצא שהוא מיהודה שיש בו מלכות, ומלך מורה כרצונו אף אם אינו משבטים אלו.

<p>העלון נתרם על ידי הרב יעקב ב.צ. הורוביץ שליט"א וב"ב להצלחה בקריאת התורה ולישועה בכל העניינים, ולזכות כל לומדי בית ה' ובפרט יושבי הוילה ובכללם הרב בירנצווייג שליט"א והרב אידלמן שליט"א, ולכבוד הגאון הרב יואל לוי שליט"א שימשיך להרביץ תורה לת"ח במסלול הלכה של בית השם.</p>	
<p>לרפואה שלמה בתוך שאר חולי ישראל:</p>	
<p>הרב יצחק בן דינה רייזל שושנה ולרב אליעזר בן מרים ולרב יצחק בן צביה והרבנית רייזל בת אהובה הענא ליבא והאישה רבקה בת יוכבד יהודית</p>	<p>ולרב אברהם בן שרל</p>
<p>ולזרע של קיימא לאברהם בן מיכל ונעמי בת אסתר יהודית בקרוב ובנקל</p>	
<p>לעלוי נשמת:</p>	
<p>ר' מרדכי ב"ר בנימין גוטרמן זצוק"ל נלב"ע ט"ז אייר תשפ"ג והרה"ג ר' יעקב בן הרב צבי יהודה אדלשטיין זצוק"ל נלב"ע כ"ז שבט תשע"ז ומרן רה"י הרה"ג ר' ירחמיאל גרשון בן הרב צבי יהודה אדלשטיין זצוק"ל נלב"ע י' סיון תשפ"ג ומרן ראש הישיבה הרה"ג ר' ברוך מרדכי בן הרב ישראל אזרחי זצוק"ל נלב"ע י"א חשוון תשפ"ד ומרן ראש הישיבה הרה"ג ר' ברוך בן הרב משה יוסבקר זצוק"ל נלב"ע ט"ז שבט תשפ"ד והאישה נחמה שרה בת ר' שמעון זאב נלב"ע כ"ה שבט (נפטרה ללא זרע) ת.נ.צ.ב.ה.</p>	

